

FÖRDJUPNING

Företagens kostnader när efterfrågan plötsligt försvinner

Covid-19-pandemin och vissa av de åtgärder som regeringen infört för att dämpa smittspridningen har fått allvarliga konsekvenser för stora delar av näringslivet. Många företag har fått uppleva stora omsättningstapp och för att företag ska undvika konkurs är det i många fall avgörande att de lyckas sänka kostnaderna. Därför har regeringen presenterat ett flertal åtgärder som syftar till att tillfälligt minska företagens kostnader. Denna fördjupning beskriver storleken på de kostnader som näringslivets företag har svårt att, eller inte alls kan, undvika när efterfrågan plötsligt försvinner.

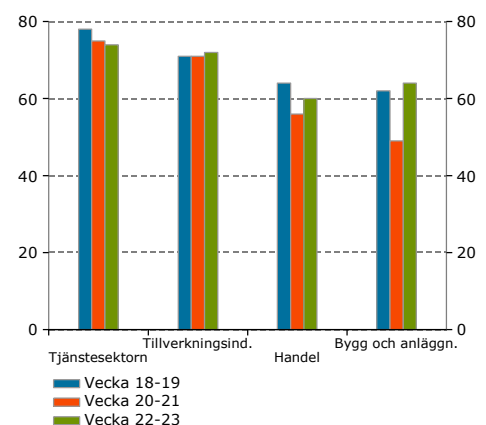
Konjunkturinstitutet har under våren genomfört en extramätning där företag bland annat får svara på hur omsättningen har förändrats.³⁵ Den senaste undersökningen, som avser vecka 22 och 23, visar att 70 procent av företagen har lägre omsättning än normalt. Skillnaden är dock stor mellan branscher. En bransch som tidigt drabbades hårt är hotell- och restaurang där samtliga företag rapporterat att omsättningen minskat och drygt en tredjedel av företagen har svarat att den minskat med över 75 procent. Hela tjänstesektorn, där hotell- och restaurang ingår, har drabbats hårt och i senaste undersökningen uppgav 74 procent av företagen att omsättningen hade minskat. Tillverkningsindustrin drabbades inte lika omedelbart av pandemin men 72 procent av företagen har svarat att omsättningen har minskat (se diagram 73). Företag med stora tapp i omsättning kan uppleva likviditetsproblem om allt för stor andel av kostnaderna är fasta, det vill säga saknar direkt koppling till omsättning eller produktionsvolym.

FASTA OCH RÖRLIGA KOSTNADER

I sin undersökning av företagens ekonomi (FEK) presenterar SCB uppgifter om företagens kostnader med koppling till verksamheten. Kostnaderna delas upp i fyra övergripande kategorier: kostnader för råvaror eller handelsvaror, personalkostnader, övriga externa kostnader samt övriga kostnader. Ett företags kostnader kan också kategoriseras som fasta eller rörliga. Huruvida en kostnad räknas som fast eller rörlig kan bero på vilken tidshorisont som avses men det är vanligt att man definierar kostnader

Diagram 73 Företag med omsättningstapp

Andel i procent

Anm. Avser svar i en enkätundersökning av Konjunkturinstitutet där företagen har fått svara på hur omsättningen har utvecklats jämfört med normal nivå.

Källa: Konjunkturinstitutet.

³⁵ Se rapporten "Så har företagens omsättning påverkats de senaste veckorna", <https://www.konj.se/statistik-och-data/covid-19-relaterat/extramätningar/2020-06-16-farre-industriforetag-uppgjer-ett-stort-omsattningstapp.html>.

som förändras med produktionsvolymen på kort sikt som rörliga. Det innebär att företag med stora fall i efterfrågan kan minska sina rörliga kostnader i ungefär motsvarande omfattning. Däremot har förändringar i efterfrågan ingen direkt påverkan på fasta kostnader.

KOSTNADER FÖR RÅVAROR OCH HANDELSVAROR FÖLJER OMSÄTTNINGEN

Av de totala kostnaderna 2018 utgjorde drygt hälften kostnader för råvaror och handelsvaror (se tabell 10). Som andel av totala kostnader var kostnaderna för råvaror och handelsvaror störst bland företag inom handel, bygg samt försörjning av el, gas, värme och kyla. Dessa kostnader är ofta helt och hållet rörliga.³⁶ Om efterfrågan på ett företags produkter faller och produktionen skärs ner kan företag normalt minska inköpen av den här typen av produkter.

Tabell 10 Företagens kostnader

Procent av totala kostnader respektive miljarder kronor

	Tillverknings- industri	Bygg	Handel	Tjänste- sektor	Närings- livet
Råvaror och handelsvaror	58	63	76	50	54
Personal (1)	19	25	11	22	21
Fasta övriga externa (2)	8	4	5	7	7
Rörliga övriga externa	14	8	8	20	17
Övriga rörelsekostnader	2	0	0	1	1
Fasta kostnader ¹ (1+2)	26	29	16	29	28
Total månads-kostnad ²	161	65	230	445	710

¹ Här antas att alla personalkostnader är fasta på kort sikt. I praktiken har dock ca 17 procent av de anställda någon form av tillfälligt anställningskontrakt. Det är dock vanligt att dessa personer arbetar färre timmar per vecka än personer med fast anställning. ² Avser miljarder kronor (tabellen innehåller inte alla näringslivets branscher och handel ingår i tjänstesektorn, varför den inte summerar till totala näringslivet).

Anm. Avser verksamhetsenhet 2018.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁶ Företag kan dock ha långa avtal med leverantörer som innebär att kostnaderna inte försvinner i det korta tidsperspektivet.

REGERINGENS STÖDPROGRAM HJÄLPER FÖRETAG MED PERSONALKOSTNADER

Personalkostnaderna består dels av lönekostnader till de anställda, dels av övriga personalkostnader som i sin tur kan delas upp i lagstadgade arbetsgivaravgifter och kollektivavtalade avgifter. De samlade personalkostnaderna motsvarade ungefär en femtedel av näringslivets totala kostnader för verksamheten 2018.

Vid stora efterfrågefall finns det möjlighet för företagen att minska personalkostnaderna dels genom att säga upp personal med tillfälliga anställningskontrakt, dels genom att varsla personal med fast anställning. De senare har normalt en uppsägnings-tid om ca två månader. Över 80 procent av de anställda är fastanställda och personalkostnaderna för dessa kan på kort sikt betraktas som fasta. En neddragning av personalstyrkan kan samtidigt få negativa konsekvenser för företagens möjlighet att möta en stigande efterfrågan i takt med att pandemin ebbar ut. Dessutom uppkommer kostnader för att nyrekrytera personal.

För att hjälpa företag med stora inkomstbortfall, samt förhindra alltför hög arbetslöshet, har regeringen infört två åtgärder riktade mot just personalkostnader. Dels har man sänkt sociala avgifter för upp till 30 anställda per företag, dels har man möjliggjort korttidspermittering av personal. Det senare innebär att staten ger stöd för permitteringar av personal upp till 80 procent av arbetstiden. Arbetsgivarnas kostnader minskar därmed kraftigt vid permittering medan de anställda inte behöver gå ner nämnvärt i lön. Dessa två åtgärder bedömer Konjunkturinstitutet sammantaget kostar staten drygt 80 miljarder kronor 2020. Därutöver har regeringen tillfälligt tagit över de sjuklönekostnader som företag i normalfallet står för de första två veckorna en arbetstagare är sjuk. Detta antas kosta knappt 20 miljarder kronor 2020.

Den sänkta arbetsgivaravgiften, som kommer gälla i fyra månader, sänker näringslivets personalkostnader med drygt 30 miljarder kronor medan korttidspermitteringen sänker personalkostnaderna med ca 60 miljarder kronor 2020.³⁷ Konjunkturinstitutet antar då att i genomsnitt 450 000 personer kommer vara permitterade under årets tre sista kvartal. Den genomsnittliga arbetsminskningen antas vara 40 procent. Vidare antar Konjunkturinstitutet att två tredjedelar av permitteringarna kommer att vara inom tjänstesektorn (varav en fjärdedel är inom handeln). Resterande tredjedel antas framför allt vara inom industrin. Det innebär att dessa tre stödprogram sänker tjänstesektorns

³⁷ Detta är något högre än den offentligfinansiella effekten, vilket förklaras av att den permitterade också får en liten lönesänkning.

personalkostnader med ca 6 procent i år medan tillverkningsindustrins personalkostnader sänks med ca 8 procent. För näringslivet som helhet sänker detta personalkostnaderna med ca 6 procent i år (se tabell 11). Då alla stödåtgärder inte är beslutade att gälla året ut blir månadseffekten i närtid större. För de månader som samtliga stödåtgärder antas gälla täcks personalkostnaden för näringslivet som helhet med ca 14 procent.

Dessa beräkningar syftar endast till att ge en övergripande bild för näringslivet. Kostnadsminskningen kommer sannolikt variera stort mellan företag och branscher. Den sänkta arbetsgivaravgiften kommer till exempel ge en större kostnadsminskning i förhållande till totala personalkostnader i mindre företag då den endast får tillämpas på 30 anställda. På samma sätt kommer effekten av korttidspermittering att skilja sig åt mellan företag, bland annat beroende på i vilken utsträckning det kommer tillämpas.

Tabell 11 Regeringens stödprogram riktade mot personalkostnader

Miljarder kronor respektive procent av personalkostnad

	Tillverknings- industri	Bygg	Handel	Tjänste- sektor	Närings- livet
Slopad arbetsgivaravgift	4	5	5	20	30
Korttidspermittering	21	2	12	43	64
Sjuklön	3	2	3	12	18
Totalt	27	9	20	75	113¹
Procent av personalkostnad	8	4	6	6	6

¹ Avser helår och hur mycket kostnaderna antas minska, givet samma kostnadsstruktur som 2018, till följd av regeringens stödåtgärder och inte de offentligfinansiella effekterna. De inkluderar inte de ytterligare finanspolitiska åtgärder om ca 16 miljarder kronor 2020 i form av stöd till bland annat företag som Konjunkturinstitutet prognostiserar (se kapitlet "Offentliga finanser").

Anm. Tabellen innehåller inte alla näringslivets branscher och handel ingår i tjänstesektorn, varför den inte summerar till totala näringslivet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

TILLFÄLLIG RABATT FÖR HYRESKOSTNADER OCH OMSTÄLLNINGSTÖD

Resterande kostnader (utöver kostnader för råvaror, handelsvaror och personal) utgör en fjärdedel av de totala kostnaderna och består nästan uteslutande av kostnader mot externa motparter. Enligt SCB:s definitioner är drygt en tredjedel av dessa

kostnader fasta.³⁸ För att hjälpa företag som drabbats hårt av covid-19-pandemin med denna typ av fasta kostnader har regeringen presenterat två ytterligare stödåtgärder. Dels en rabatt av hyreskostnader, dels ett omställningsstöd som är ett mer generellt stödprogram för företag med väldigt stora omsättningstapp.

Hyresrabatten är riktad mot hotell- och restaurangbranschen samt handeln. Stödet innebär att den hyresvärd som sänker hyran för hyresgäster kommer att kunna söka stöd för att kompensera en del av nedsättningen. Kompensation ges med maximalt 50 procent av den nedsatta fasta hyran och innebär att företag som mest kan få en nedsättning av halva hyran. Stödet gäller i tre månader och om det utnyttjas maximalt skulle kostnadssänkningen inom handeln samt hotell- och restaurang i genomsnitt utgöra 1 respektive 6 procent av de totala verksamhetskostnaderna för de här tre månaderna.

Omställningsstödet har ännu inte beslutats men enligt förslag kan företag med stora tapp i omsättning få ersättning för delar av de fasta kostnaderna. Förslaget innebär att företag som har tappat minst 30 procent av sin omsättning under mars och april ska få ett omställningsstöd som täcker en andel av företagets fasta kostnader (exklusive lönekostnader). Enligt förslaget ska andelen motsvara 75 procent av företagets procentuella omsättningsminskning. Enligt regeringen kommer 180 000 företag vara berättigade till omställningsstöd och kostnaden för staten 2020 bedöms bli 39 miljarder kronor. Gränser för ersättning går vid 150 miljoner kronor per företag. Företag som tappat över 70 procent av sin omsättning kan därmed få ersättning för mer än hälften av sina fasta kostnader, givet att man inte når maxgränsen om 150 miljoner kronor.³⁹ Givet Konjunkturinstitutets extraundersökning är det troligt att en stor del kommer gå till tjänstebranschen, då de har rapporterat in de största tapparna i omsättning.

PÅ KORT SIKT ÄR Knappt EN TREDJEDEL AV FÖRETAGENS KOSTNADER FASTA

Om även personalkostnaderna antas vara fasta på kort sikt uppgår därmed de fasta kostnaderna i näringslivet som helhet till ca 28 procent av totala kostnader. Det motsvarar knappt

³⁸ Enligt SCB kan följande kostnader klassificeras som fasta: lokalhyra, leasing, korttidshyra, frakter, transporter, energi, tele- och datakommunikation samt reparations- och underhållskostnader. Några exempel på rörliga kostnader är: förbrukningsinventarier, reklam och PR, företagsförsäkringar, inhyrd personal, köpta tjänster och förvaltningskostnader, inköp av dataprogram, kursdifferenser och omstrukturingskostnader.

³⁹ Det innebär att ett företag med fasta kostnader (exklusive lönekostnader) motsvarande en miljon och med ett omsättningstapp på 75 procent har rätt till 562 500 kronor i stöd ($0,75 \cdot 0,75 \cdot 1\,000\,000$).

2400 miljarder kronor för helåret och 200 miljarder kronor per månad. Knappt en tredjedel av de totala kostnaderna kopplade till verksamheten är därmed på kort sikt oberoende av såväl omsättning som produktionsvolym. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att regeringens stödåtgärder täcker knappt 7 procent av näringslivets kortsiktiga fasta kostnader helåret 2020. Skillnaderna mellan företag och branscher är dock stora. Hotell- och restaurangbranschen, som enligt Konjunkturinstitutets extraundersökning tillhör en av de branscher som drabbats hårdast under våren, har fasta kostnader motsvarande 56 procent av totala kostnader. Tjänstesektorn som helhet (där hotell- och restaurang ingår) har inte drabbats lika hårt men har rapporterat ett större omsättningstapp än totala näringslivet och har en marginellt större andel fasta kostnader. Tillverkningsindustrin och bygg har fasta kostnader i linje med totala näringslivet medan handeln endast har 16 procent (se tabell 10).